

**RÓMAI KÖLTŐK A 18–19. SZÁZADI
MAGYARORSZÁGI IRODALOMBAN
– VERGILIUS, HORATIUS, OVIDIUS –**

*

**ROMAN POETS IN HUNGARIAN
LITERATURE OF THE 18TH AND 19TH
CENTURY**

– VIRGIL, HORACE, OVID –

*

**NEMZETKÖZI KONFERENCIA /
INTERNATIONAL CONFERENCE
(MISKOLC, 2016. OKTÓBER 6–8.)**

Expozék

Balogh Piroska (ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, XVIII–XIX. Századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék)

Horatius-szövegek a 18–19. századi magyar esztétikai irodalomban

Horatius életműve, különösen az *Ars poetica*, Cicero írásai mellett a leggyakrabban hivatkozott ókori pretextus az 1760-as években induló magyarországi esztétikai szakirodalomban. Előadásomban a Horatius-szövegek hivatkozásának és idézésének stratégiáit, ezek intencióit szeretném bemutatni, szemléleti és kronologikus keretben. A vizsgálat során elsősorban az egyetemi esztétikákra fogok támaszkodni (Szerdahely György Alajos, Schedius Lajos János, Greguss Ágost monográfiáira és előadásjegyzeteire), de szeretnék kitérni bizonyos vonatkozásokban az ezek kontextusát jelentő gimnáziumi és filozófiai esztétikákra is (elsősorban Greguss Mihály, Verseghy Ferenc műveire). Az áttekintés a Horatius-korpusz egészére vonatkozik, azonban már most jól látható, hogy kiemelt figyelmet kell szentelni az *Ars poetica* esztétikai „használatának”, és az emögött láthatóvá váló szemléleti sajátosságoknak.

The Influence of Horace’s Works on the 18th- and 19th-Century Hungarian Aesthetics

Horace is one of the most frequently quoted author in the works of Hungarian aesthetics in 18th and 19th centuries, owing to his *Ars poetica* first of all. In my paper I would like to show the quantity and the quality of citations and references to Horace’s works in the essays and monographs of Georg Aloys Szerdahely, Ferenc Verseghy, Mihály Greguss and Johann Ludwig Schedius. I am interested not only in our authors’ preferences and choices, but above all the causes of their preferences. Which works of Horace stay in the centre of their interpretation? Why did they chosen them and what are the main characteristic of their interpretation? Besides the changes in their preferences I will try to follow and inquiry the changes in their different evaluation of the iconic texts like *Ars poetica*. I hope my paper will offer relevant answers to the question, why became Horace’s poems so determinant reference in the early Hungarian aesthetics.

*

Bányai Tibor Márk (PTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola–KRE BTK)

Vergilius eklogái Ráday Gedeonnál

A Zrínyitől egészen a kortárs Lövetei Lászlóig ívelő magyar pásztorköltészetben meghatározó az ekloga műfaj története. Ennek egyik fontos állomása az, amikor Ráday Gedeon rímtelen hexameterben dolgozza át Vergilius első és második eklogáját. A Dienes és a Szép Rosi... szövegközpontú elemzésével azt vizsgálom, hogy Ráday miként alkalmazza az imitatio mellett az aemulatio poétikai eljárását. Tágabban értve: mennyiben tekinthető e két mű csupán átdolgozásnak, magyarázásnak, avagy milyen nyelvi-stilisztikai és tartalmi nyomok utalnak a – pásztorköltészetben kiemelkedő jelentőségű – versengő attitűdre?

Virgil's Eclogues and the Poetry of Gedeon Ráday

The genre history of eclogue in Hungarian pastoral poetry from Miklós Zrínyi (1620–1664) to the contemporary poet, László László Lövetei (1972–) has a great significance. It is a notable milestone when Gedeon Ráday (1713–1792) translates Virgil's First and Second Eclogues. I examine how Ráday applies the method of imitatio and aemulatio in his 'Dienes' and 'Szép Rosi...' How these two works may be considered only as an adaptation and Hungarian translation, or how linguistic-stylistic and substantive marks suggest a competitive attitude which has a paramount importance in the pastoral poetry?

*

Boreczky Katalin (ELTE BTK Latin Tanszék)

Vidám dolog-e a melankólia? Az Árkádia-mítosz sötét oldala Csokonai költészetében

Ahogy az többek között Erwin Panofsky nagyhatású tanulmányából az „*Et in Arcadia Ego*”: *Poussin and the Elegiac Tradition*ből (1936) is kiviláglik, a közhiedelemmel ellentétben Árkádia képzeletbeli birodalma egyáltalán nem a gondtalan szórakozás színhelye.

A végső soron Vergiliusra visszavezethető elképzelést, hogy a valójában kietlen görögországi tájon csodálatos tehetségű pásztorok élnek, egy 16. századi nápolyi nemes és költő, Iacopo Sannazaro emelte be az európai irodalom vérkeringésébe, *Arcadia* c. részben verses regényével, amelyért őt sokan a szentimentalizmus előfutárának tartják.

Előadásomban azt szeretném bemutatni, hogyan jelenik meg ez a jellegzetesen árkádo-bukolikus színezetű szentimentális hang Csokonai költészetében, illetve rajta keresztül azt hogyan válik egy eredetileg antik(izáló) motívumkincs első sorban az önreflexív, érzelemfestő költészet eszköztárává.

Is Melancholy a Cheerful Mode? The Dark Side of the Myth of Arcady in Csokonai's Poetry

As we can see from Erwin Panofsky's very influential paper *Et in Arcadia Ego*": *Poussin and the Elegiac Tradition*ből (1936) among others, no matter what you think, the imaginary realm of Arcady is not the place for carefree merry-making at all.

The thought, that this part of Greece, which in reality was a remote and backward area, is home to wonderfully talented shepherds that can be traced back to Virgil was introduced to XVIth century European thought by Iacopo Sannazaro, a nobleman from Naples, whose novel *Arcadia* written partly in prose and partly in verse, is considered by some to be a forerunner of sentimentalistic literature.

In this paper I intend to show in Csokonai's poetry, how this characteristically arcado-bucolic sentimental voice and the originally classical motifs came to be used to express one's personal sentimental thoughts through some examples from the works of a XVIIIth –century Hungarian poet.

*

Buda Attila (ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet Toldy Ferenc Könyvtár)– Tüskés Anna (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, Bibliográfiai Osztály)

Ókori latin szerzők Károlyi István fóti magánkönyvtárában a 19. század első felében

Előadásunk célja, hogy bemutassa a klasszikus római szerzők jelentését és jelentőségét a fóti Károlyi-kastély egykori könyvtárában. Az 1830-as és az 1843-as katalógus egyaránt számos antik szerző műveit tartalmazza iskolai tankönyvekben, olvasmányokban és kritikai kiadásokban is. Míg az első lajstromban kevesebb, a második, mintegy 6300 címet számláló katalógusban jelentős számú tétel jelzi Horatius, Ovidius és Vergilius jelenlétét a főúri könyvtárban. A franciaországi katonai és diplomáciai pályáról 1821-ben Magyarországra hazatért, majd 1840–1843 között második felesége gyógyíttatása végett Rómában élt Károlyi István könyvtárának fő gyűjtőköréi az antik görög és római auktorok, a kortárs francia és angol szépirodalom, az útikönyvek, a kézikönyvek és szótárak, az egyetemes és magyar történelem valamint az egyháztörténet voltak, de a tulajdonos szerteágazó érdeklődési köre következtében többek között például az alvajárás, a lótenyésztés és a kertészet is képviselve volt. Összehasonlítva a Károlyi-könyvtárat más, a 19. századból rekonstruálható gyűjteményekkel (pl. Eötvös József könyvtára, Hild József építész 1856-os könyvtárkatalógusának irodalmi-kulturális tartalmú művei, Kmety György katonai szakkönyvtár) azonnal látszik, hogy abban feltűnően hangsúlyos helyet foglaltak el az antik auktorok. Tanulmányunk ezt a jelenséget vizsgálja a fennmaradt két, 19. századi kéziratos katalógus alapján.

Ancient Latin Authors in the Private Library of István Károlyi in Fót in the First Half of the 19th Century

The aim of our presentation is to analyze the presence and importance of the classical Roman authors in the former library of the Károlyi Castle in Fót. The catalog of 1830 and that of 1843 contain the works of many ancient authors in school textbooks, readings and critical editions as well. While the first register indicates lower presence, the second catalog shows a significant number of items of Horace, Ovid and Virgil in the aristocratic library. István Károlyi returned to Hungary the French military and diplomatic field in 1821, and between 1840–1843 he lived in Rome to cure his second wife. The main themes of the library are ancient Greek and Roman authors, contemporary French and English literature, guide books, manuals and dictionaries, universal and Hungarian history and church history; but the diverse range of interests of the owner results that the theme of sleepwalking, horse breeding and horticulture were also represented. Comparing the Károlyi library to other 19th-century reconstructed library collections in Hungary, it is immediately clear that the antique authors have an emphatic place in it. This paper examines this phenomenon from the remaining two 19th-century manuscript catalog.

*

Czibula Katalin (ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Irodalmi Szakmódszertani Munkacsoport)

Ovidius Losoncon: református komédia a költő száműzetéséről

A református iskolai színjátszás gyakorlata alapvetően más sajátosságokat mutat, mint a katolikus felekezeti drámák. Tematikáját meghatározza a Biblia ismeretében való elmélyülés és az iskolai tananyag: ennek megfelelően a református tanárok gyakran dolgoznak fel bibliai történeteket vagy antik auktoroktól ismert epikus műveket. Ennek a feldolgozásnak egy komikus- parodisztikus példája az 1792 körül keletkezett *Nasonak száműzetése* című Losoncon előadott darab, mely igen népszerű lehetett a református diákok körében, három másolata is fennmaradt.

Az előadás azt vizsgálja, hogy a dráma milyen intertextuális viszonyt alakít ki Ovidius műveivel, ill. hogy a szerző életének eseményeit miként deformálja az előadhatóság és a komikus megformálás kedvéért, azaz milyen módon próbálja élményszerűvé alakítani a tananyagot a diákság számára.

Ovid in Losonc: A Calvinist Comedy on the Poet's Exile

There are serious differences between Calvinist and Catholic school theatre. Calvinist drama themes are decided by the necessary Biblical knowledge and school curriculum: that is why Calvinist teachers often adapted Biblical stories or epic works by ancient authors. Our present example is a comic-parodistic adaptation, a play performed in Losonc around 1792: *The exile of Naso* survived in three different copies thus it must have been extremely popular among Calvinist pupils.

My paper focuses on the intertextual relations of the play and the oeuvre of Ovid. It also examines how the plot deforms the real events of Ovid's life in order to be performed in a comic manner, i.e., how the author shapes the curriculum sensational for his pupils.

*

Csonki Árpád (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, XIX. századi Osztály)

Mintakövetés és lábjegyzetelés a magyar nyelvű verses epikában

Szörényi László monográfiájában, ami a 18. századi latin nyelvű magyarországi jezsuita verses epikát mutatja be, hívja föl a figyelmet arra, hogy a század második felére az eposzírók figyelmé az ovidusi mintáról fokozatosan Vergilius felé fordult. Ezzel szemben a magyar nyelvű verses epikáról nem készült olyan összefoglaló, ami bemutatta volna, hogy voltak-e hasonló hangsúlyváltások szerzőik mintakövetésében. Előadásomban két körülbelül ugyanabban az időben alkotó eposzírónak a munkásságán vizsgálnám, hogyan viszonyultak római elődeikhez. Peretsenyi Nagy László és Pálóczi Horváth Ádám munkássága azért is különösen alkalmas erre az összevetésre, hiszen gyakori lábjegyzeteikben ők föl mindig fölhívták arra a figyelmet, hogy éppen melyik szerzőt imitálják: Peretsenyi Nagy gyakrabban hivatkozik Ovidiusra, míg Pálóczi Horváth Vergiliust tekinti mesterének. Előadásomban nem csak arra próbálok magyarázatot találni, hogy mivel magyarázható a két szerző közötti különbség, illetve hogy a különbség magyarázható-e egyfajta elmaradottság–modernség oppozícióként, hanem arra is, hogy pontosan mit lehetett a lábjegyzetek funkciója a korszak epikájában.

Adaptation of Classical Models and Making a Commentary in the Hungarian Epic Poetry

László Szörényi has drawn attention to the change of the epic models in the Latin epic poetry in Hungary. In the second half of the 18th century the epic writers turned away from the Ovidian

epic model and the Aeneid became gradually the new exemplary epic poem. But there is a lack of comprehensive study about the changing of epic models in the Hungarian epic poetry. In my presentation I would show how two epic poets reflected on the Roman epic poetry. The works of László Nagy of Peretseny and Ádám Horváth of Pálócz are especially adequate for such a survey, because both of them used footnotes. In these footnotes they have always stated which Roman author was imitated: László Nagy of Peretseny more often alluded to Ovid, Ádám Horváth of Pálócz to Vergil. In my presentation I would try to explain the differences between the two poets, and also the function of the footnotes in the epic poetry of the 18th and 19th centuries.

*

Csörsz Rumen István (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, XVIII. századi Osztály)

„...Horátzal eggyet értek”

A bordal hagyomány átalakulása a 18. század végi magyar költészetben

A magyar bordalok és ivónóták hagyománya a 18. század folyamán jelentősen megújul mind a közköltészeti regiszterben, mind a szerzőkhöz köthető, apránként önelvűvé váló irodalom világában, természetesen szoros összefüggésben egymással. Úgy tűnik, a szórványos előzmények után e korszak alakítja ki e műfajcsoport magyar nyelvű határait, elfogadott beszédmódját, retorikai-poétikai kereteit. Az egyik fő forrás a középkori vágáns irodalom, illetve ennek nyugat-európai anyanyelvű utódai; ezekről már publikáltam egy tanulmányt 2007-ben. Ezúttal a másik fő inspirációs ágat, az antik bordalok világát vizsgálom, különösen Horatius (és az általa imitált Anakreón) néhány jellegzetes versrészletének közköltészeti és műköltészeti újraírásait a 18. század utolsó harmadából. A bontakozó irodalmi élet és a kollégiumi kultúra ugyanis „kettős színpadot” biztosított az antik hagyomány elsajátításához – ennek néhány dokumentuma köré szerveződik az előadás.

„... I agree with Horace”: The Changes in the Tradition of Wine Songs in Late 18th-Century Hungarian Poetry

During the 18th century the tradition of Hungarian wine songs and drinking songs went through a major renewal both in anonym popular poetry and in the literature connected to authors; of course in a strong interrelation with each other. After the sporadic Hungarian beginnings this era shapes the boundaries of these genres, their accepted rhetorical-poetical frameworks. One of its main sources is the Medieval gogliard literature (Latin student songs) and its West-European vernacular successors; I published a paper about these in 2007. This time I intend to study the world of antique wine songs especially those typical citations of Horace (and of Anacreon, whom he imitated) which were re-written in the last third of the 18th century in popular poetry and in „autonomous” poetry. The evolving literary life and college culture ensured a „double stage” to acquire antique tradition. With the words of the famous Hungarian poet, Mihály Csokonai Vitéz (1773–1805) from the poem Why not drink?: „Nunc est bibendum – this is what I agree about with Horace”. The paper is about some of its documents.

*

Dóbbék Ágnes (PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola)

Antik költők öröksége 18. századi alkalmi műfajokban

Kutatásaim során a Barkóczy Ferenc egri püspöknek, majd esztergomi érseknek ajánlott alkalmi verseket, beszédeket vizsgálom. Ezek többsége a poétikai osztály fiatal növendékeinek, illetve

tanárainak verse, akik antik példák nyomán sajátították el a vergiliusi ekloga és a horatiusi óda írását. Előadásomban olyan alkalmi verseket mutatok be, amelyek antik versformákat és gazdag mitológiai apparátust használnak. Ezekkel köszöntik Barkóczyt, versbe foglalják minden eddigi cselekedetét, és mint előljáró példát mutatják be, aki a „múzsák barátja”, pártolja a művészeteket és sokat tesz a nemes ifjak számára megfelelő oktatásért. Az érseket köszöntő tartalom mögött ott vannak Vergilius pásztorköltőinek sorai, akiknek megidézésével új környezetben lép fel az antik hagyomány.

A versek mellett kiemelek néhány olyan beszédet, ahol a szerzők Vergiliustól kölcsönzött párhuzamokkal méltatják Barkóczy érdemeit.

Előadásom végén kitérek a Barkóczy-könyvtárra is, amelynek jegyzéke alapján az érsek környezetében több latin nyelvű Vergilius, Ovidius és Horatius kötet, valamint magyar nyelvű, kéziratos Vergilius-fordítás volt jelen.

Das Erbe der antiken Dichter in den Gattungen der Gelegenheitsdichtung des 18. Jahrhunderts

In meinen Forschungen untersuche ich die Gelegenheitsgedichte und -reden, die Ferenc Barkóczy, dem Bischof von Eger [dt. Erlau], später dem Erzbischof von Esztergom [dt. Gran], zugeschrieben worden sind.

Die Mehrzahl dieser Werke sind die Gedichte der jungen Schüler oder auch ihrer Lehrer, die das Schreiben der Eklogen von Vergil und die Oden von Horaz am Beispiel der antiken Vorgänger erlernt haben. In meinem Vortrag stelle ich solche Gelegenheitsdichtungen vor, die antike Gedichtformen und einen reichen mythologischen Apparat benutzen. Mit diesen Gedichten wird Barkóczy begrüßt. Diese Werke versifizieren seine großen Taten und stellen ihn als Vorbild vor, der „der Freund der Musen“ ist, die Kunst unterstützt und für die angemessene Bildung der adligen Jugend so viel macht. Hinter dem Inhalt der Gedichte, die den Erzbischof begrüßen, sind die Verse der Hirtendichter Vergils zu finden, so tritt die antike Tradition in neuem Kontext auf. Neben den Gedichten hebe ich einige Reden hervor, in denen die Autoren mit den Parallelen, die von Virgil geliehen sind, Barkóczy würdigen.

Am Ende meines Vortrags spreche ich auch über die Bibliothek von Barkóczy. Anhand deren Bücherinventars sieht man, dass es mehrere lateinische Bände von Vergil, Ovid und Horaz sowie ein ungarisches Manuskript der Übersetzung von Vergil in der Bibliothek gab.

*

Doncsecz Etelka (MTA TKI - DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport)

„Szkíta Horatius” – Antik minták Batsányi János életművében

Batsányi János sokat hivatkozott, ám sem a kéziratok kiadása, sem a megválaszolásra váró kérdések megfogalmazása tekintetében rendszeresen nem feldolgozott írott hagyatéka bővelkedik feltáratlan részletekben. Különböző korokban, számos írásban, sokan, sokféleképpen illeték: „*a legszebb magyar költő*”, „*a tapolcai szűcs fia*”, „*veszélyes ember*”, „*fogoly*”, „*jakobinus*”, „*konfidens*”, „*a linczi száműzött*”. Előadásomban e jellemzések közül nem a leggyakrabban citálthoz fordulok. Inkább ahhoz, amely mindössze egyetlen említet: „*Szkíta Horatius*”. Gabriele Baumberg, a „*bécsi Sappho*”-ként aposztrofált osztrák költőneveve így egy keltezetlen, s töredékben maradt írásában őt, akivel élete több mint három évtizeden át összefonódott. Érdeklődésem középpontjában az a kérdés áll, hogy a költőt, s írásait – bizony állítható – legközelebről ismerő személy, miért éppen Horatiust idézte meg férjéről szólván. A válasz megtalálásához a Batsányi-levelezés rendkívül gazdag, noha kevésbé ismert és kutatott korpuszát hívom segítségül, amely a költeményeken, mottókon, folyóiratokban megjelent közleményeken túl új megvilágításba helyezheti Batsányi Horatiushoz fűződő viszonyát, s talán annak tisztázásához is közelebb visz, hogy az ellentmondásosan megítélt és értékelt horatiusi mentalitás, illetve magatartásforma

(„*Ridentem dicere verum, quid vetat?*”) áhított, láttatni akart, avagy elsajátított és megvalósított formában tetten érhető-e a magyar költő szövegeiben.

„*Skythischer Horaz*” – *Antike Modelle im Lebenswerk von Johann Batsányi*

Man kann sagen, daß das Lebenswerk von Johann Batsányi gut bekannt ist. Aber sein schriftlicher Nachlass und seine Handschriften kaum erforscht sind. Es gibt einige Details, die bis nun unbekannt sind. Man hat Batsányi verschiedentlich benannt: „*der schönste ungarische Dichter*”, „*der Sohn eines Küschners von Tapolca*”, „*gefährlicher Mann*”, „*Arrestant*”, „*Jakobiner*”, „*Konfident*”, „*der Verbannte*”. In meinem Vortrag werde ich aus diesen Prägungen die am häufigsten benutzten betrachten: „*skythischer Horaz*”. Gabriele Baumberg, „*die Wiener Sappho*”, die Frau von Batsányi, hat ihn so benannt. Im Mittelpunkt meines Interesses steht die Frage: warum tut sie so? Ich werde den Briefwechsel des Batsányi analysieren. Ich möchte klarstellen, ob die widersinnig beurteilte Mentalität von Horatius bei Batsányi nachweisbar ist.

*

Gábor Dávid (PPKE BTK, latin–magyar tanári mesterszak)

Horatiusi hatások Petőfi költészetében

A 2015-ös OTDK-án *A XIX. század második felének magyar irodalma* tagozaton bemutatott *Petőfibe oltott Horatius* című dolgozatomban, amellyel az első helyezést értem el a konferencia versenyén, Petőfinak a *Jövendölés* és *A helység kalapácsa* című műveiben rejlő horatiusi hatásokat vizsgáltam. Mint közismert, Horatius költészete nagy hatással volt az ifjú Petőfire tanulóévei alatt, ugyanakkor ebből a versekre gyakorolt hatásból a szakirodalom eddig igen keveset dolgozott föl. E költői kapcsolatnak nyomai megjelenhettek többek között mitológiai és más természeti motívumokban, de néhol a versek tartalmában is megmutatkoznak eredeti jelentésükből kiforgatva, komikus hatást keltve. Előadásomban ezzel a témával szeretnék foglalkozni további példákon szemléltetve az újabb kutatási eredményeket.

Horatian Influence in Petőfi's Poetry

In my thesis presented on the OTDK of 2015 in the section *Hungarian literature in the later part of the XIX. century*, with which I won first prize in the named competition, I was focusing on the effects of Horace in Petőfi's poems *Jövendölés* and *A helység kalapácsa*. It is a well known fact that Horace had a significant influence on young Petőfi in his student years, however, this influence remains a relatively underresearched topic among literature experts. The connection between the two poets becomes visible through various motifs, patterns, sometimes even through similar content, turned upside down with a comical twist. In my presentation I would like to demonstrate my newest research-developments regarding this topic.

*

Hegedüs Béla (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, XVIII. századi Osztály)

A tudós Literatura: A 'Literatura' kifejezés jelentései Budai Ézsaiás Régi tudós világ históriája... (Debrecen, 1803) c. munkájában

Előadásomban a Budai Ézsaiás által írt és szerkesztett mű irodalomtudományi fogalmainak jelentését vizsgálom. Különösen fontosá teszi a vizsgálatot, hogy a tankönyvnek szánt munka – amely az antik irodalom áttekintését is tartalmazza – az irodalomfogalom változása korának közepén jelent

meg, így az abból tanuló diákokon keresztül hatással lehetett a későbbi korok szépirodalom fogalmának kialakulására, illetve az antikvitás irodalmáról való gondolkodására is. A modern szépirodalom önmeghatározása szempontjából mindig viszonyulási pont volt az antik irodalom mint modell vagy éppen mint tovább nem követendő példa. Ezért tartom szükségesnek Budai Ézsaiás literatúra-fogalmának jelentéseit annak irányultsága szempontjából elkülöníteni.

Die gelernte Literatura: Bedeutungen des Begriffs 'Literatura' im Werk Régi tudós világ históriája... (Debrecen, 1803) [Historia der alten gelehrten Welt...] von Ézsaiás Budai

In meinem Vortrag untersuche ich die Bedeutungen des Literatur-Begriffs des im Titel genannten Werkes von Ézsaiás Budai. Besonders wichtig halte ich diese Untersuchung, da das Werk, welches eine Übersicht der antiken Literatur auch enthält, im Mitte der Zeitalter der Veränderung des Literaturbegriffs als Lehrbuch erschien. Daraus folgt, dass es einen Einfluss auf den modernen Literaturbegriff der nachfolgenden Generationen ausübte, und gleichzeitig auf den Literaturbegriff derselben, welcher bei damaligen Untersuchungen der antiken Literatur benutzt wurde. Für die Selbstinterpretation der modernen Literatur stand die antike Literatur oft entweder als Modell, oder als abgeschlossenes Muster zur Verfügung. Deswegen finde ich wichtig, die Bedeutungen des Literatúra-Begriffs im Werk von Budai nach den Ausrichtungen des Begriffs auch zu definieren.

*

Hovánszki Mária (DE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet)

Vergilius és Ovidius történeteinek heroida-típusú feldolgozásai Verseghy 1781-es Parnassusában

Az előadásban Verseghy 1781-es *Parnassus*ának (OSzK Zeneműtár, Ms. Mus. 1824.) heroidáit vizsgálom, azon énekeket, melyeket a fiatal pálos szerzetes Vergilius és Ovidius történetei alapján a korabeli operairodalom hatására áriaként dolgozott fel. Az antik költészet ezen imitációján keresztül próbálom meg körvonalazni egyrészt Verseghy korai „fordításelméletét”, másrészt a dallamforrások feltárásával a zenedráma azon hatását, mely a Parnassus kötet összeállításakor egész ciklus heroida-típusú ének írására inspirálta Verseghyt. A költő a legmodernebb, legdivatosabb, esztétikai szempontból nézve pedig egyszersmind a szívet leginkább elérzékenyítő, tehát leghathatósabb műfajt választott az antik történetek ilyenentén feldolgozásával. Végezetül ehhez kapcsolódóan kitekintek azon okokra, melyek magyarázatul szolgálhatnak arra, hogy a költő később miért számúzta repertoárjából ezeket a darabokat (ti. nem rendezte őket sajtó alá).

Heroida type adaptations of stories of Vergilius and Ovidius in the Parnassus of Verseghy of 1781

In this presentation I am investigating the heroidas (poems about heroes) that have been preserved in the Parnassus-script of Verseghy of 1781. (OSzK Zeneműtár, Ms. Mus. 1824.), which have been adapted by the young monk of the order of Saint Paul on the basis of stories of Vergilius and Ovidius in form of arias, which came from the influence of opera literature of his time. It is through these imitations of antique poems that I try to outline partly the early theory of translation of Verseghy, partly that effect of the musicdrama which inspired Verseghy to write an entire cycle of heroida songs when he composed the Parnassus-tome. The poet chose a genre very en vogue in his time, which from the aesthetic point of view was very sentimental, that is to say very effective for the adaptation of antique stories. Finally I regard in this context those reasons which can explain why the poet banished later these pieces from his repertoire.

*

Kerti József (BBTE Hungarológiai Tudományok Doktori Iskola)

Klasszikus minták Aranka György költészetében

A felvilágosodás kori költészet egyik jellegzetessége, hogy az antik (klasszikus) költőket előszeretettel imitálták, illetve hivatkoztak rájuk, mint auktoritásokra, követendő példákra. Ez alól az erdélyi művelődésszervező és literátor Aranka György sem kivétel, hiszen költészetébe nemcsak beépítette klasszikus műveltségét, hanem kéziratosszerű gyűjteményeiben fordításokkal is próbálkozott (pl. Catullus, Horatius, Ovidius, Vergilius, Iuvenalis). A fordítások vizsgálatán túl érdemesnek találom megvizsgálni komparatiztikai módszerek által, hogy az Aranka által sűrűn hivatkozott klasszikus szerzők versei felől olvasva milyenek Aranka költeményei, hogyan tette magáévá költői képeiket, stílusukat, eszmei mondanivalójukat hogyan adaptálta, illetve ruházta fel nemzeti, lokális (etnikai) jelleggel és applikálta saját költeményeibe.

Classical Models in the Poetry of György Aranka

One feature of the Enlightenment's Poetry is that antique (classic) poets were imitated with predilection and cited as authorities upon and also examples to follow. The Transylvanian cultural organizer and literator, György Aranka also followed this method, because in his poetry not only incorporated his classical education, but in his collections of poetry can be found several translations from classical authors such as Catullus, Horatius, Ovidius, Vergilius, Iuvenalis etc. Beyond the examination of the translations, I find it interesting to consider examining with comparative methods that how Aranka embraced their poetic pictures, their style, in what way adapted and imparted their ideological sayings with national, local (ethnic) character and applicated it in his own poems.

*

Wilhelm Kühlmann (Universität Heidelberg, Germanistisches Seminar)

J. L. Pyrkers „Tunisiás”: Karl V. und die Nord-Süd-Konflikte der Frühen Neuzeit im klassizistischen Heldenepos

Der Vortrag befasst sich mit der zuerst 1820 erschienenen, oft nachgedruckten *Tunisiás*, einem Heldenepos in 12 Büchern aus der Feder Ladislaus Pyrkers (zuletzt Bischof in Eger/Erlau), das den Feldzug Kaiser Karls V. (1535) gegen Tunis bedichtete. Besonders im Vergleich mit Vergils *Aeneis* werden in exemplarischer Auswahl Konvergenzen und Divergenzen der Erzähl- und Handlungskonzeptionen, der Motive, Stilistik, Programatik und Figuralisierung erörtert. Dies auch auf dem Hintergrund der Entstehungsgeschichte und der dem Werk impliziten historischen und zeitgeschichtlichen Semantik.

*

Laczházi Gyula (ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Régi Magyar Irodalom Tanszék)

Horaz-Rezeption und Empfindsamkeit in der Dichtung Pál Ányos'

Die Einsicht, dass das 18. Jahrhundert in der Horaz-Rezeption eine besonders intensive und interessante Phase darstellt und als die goldene Zeit des Horaz gilt, ist in der Literaturgeschichtsschreibung fest etabliert. Sowohl in der ungarischen als auch in der deutschen Dichtung des 18. Jahrhunderts finden sich zahlreiche Autoren, die sich die Lyrik des Horaz kreativ angeeignet haben. Im Mittelpunkt des Beitrags steht jedoch ein ungarischer Dichter,

dessen Werke im Zusammenhang der Horaz-Rezeption in der Literaturgeschichte kaum Erwähnung finden: Pál Ányos (1756–1784) wird in der neueren Literaturgeschichte vor allem als einer der ersten Vertreter der ungarischen Lyrik der Empfindsamkeit gewürdigt. Der Beitrag setzt sich zum Ziel, die intertextuelle Bezüge zwischen Ányos' und Horaz' Werke zu ermitteln; darüber hinaus wird aber auch erstrebt, das Verhältnis von Horaz-Rezeption und Empfindsamkeit näher zu untersuchen. Dieser Zielsetzung entsprechend werden in die Darstellung zwei weitere Dichter einbezogen. Ein Ausblick auf die Dichtung und die Horaz-Rezeption Hölty's bzw. Berzsenyi's soll dazu beitragen, das Charakteristische des Verhältnisses von Horaz-Rezeption und Empfindsamkeit bei Ányos adäquat zu beschreiben.

*

Lengyel Réka (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, XVIII. századi Osztály)

Ovidius est magister vitae (et litterarum): Ovidius tanítása nyelvről, irodalomról, életről a 18–19. századi Magyarországon

Noha a kora újkori magyarországi Ovidius-recepció kutatásának területén a kutatás számos eredményt tud felmutatni, a téma bizonyos aspektusai ez idáig feltáratlanok. Az irodalomtörténet-írás hosszú idő óta számon tartja a tényt, hogy Ovidius költészete az elmúlt két évezredben igen nagy népszerűségnek örvendett. Az olvasók először iskolai tanulmányaik során találkoztak Ovidiusszal, s az ő szövegei révén ismerkedtek meg a latin nyelvvel. Költeményei többféle didaktikus célt szolgáltak, noha a költő maga nem számított rá, hogy művei nagy szerepet kapnak a latin nyelv és irodalom iskolai oktatásában. A poétikai és a retorikai osztályokban oktató tanárok az Ovidius-szövegek segítségével ismertették meg a latin szókincset, a nyelvtani szabályokat a diákokkal, akik ezek mintájára alkották saját költeményeiket, verses leveleiket.

Mіндеzen túl a római költő jó néhány műve számos olyan vonással rendelkezik, melyek révén igen hatásosan ragadták meg a tanulók fantáziáját. Nem csupán a *Metamorphoses* gazdag elbeszélőstílusú és élethű hősei örvendtek nagy népszerűségnek, hanem az izgalmas, pajzán *Ars amatoria* és a *Remedia amoris* is. Az előadásban azt mutatom be, hogyan viszonyultak a 18–19. századi magyarországi olvasók Ovidiushoz, miután elhagyták az iskolapadot. Irodalmi művekből, naplókából és levelekből vett szövegrészek alapján bemutatom, hogy az antik költő nem csupán a nyelvi és az irodalmi képzés tekintetében nevezhető tanítómesterüknek, hiszen sokukat ő oktatta az élet, és különösképpen a szerelem dolgaira is. Az ovidiusi életmű magyarországi kiadás- és fordítástörténetére, valamint kéziratok hagyományára vonatkozó adatok összegyűjtése révén megismerhetővé válnak a sokak által kedvelt, mások által elutasított vagy lebecsült költő recepciójának kevésbé ismert esetei.

Ovidius est magister vitae (et litterarum): Language, Literature and Life via Ovid in the Eighteenth- and Nineteenth-Century Hungary

Despite scholarly interest is evidently fruitful for the study of early modern Ovid's reception in Hungary, this topic has remained largely unexplored. It is a literary critical topos to acknowledge that the poetry of Ovid has always enjoyed a quite noticeable popularity among readers in the past two thousand years. The place where readers first met with Ovid was usually the classroom as masters adapted his texts to teach the students to read Latin. Ovid's poems have achieved a variety of didactic purposes, even if the poet himself could never imagine his books would be used by school masters for instruction in Latin language and literature. In their practice the text of the Ovidian works conducted the class in Latin as the medium for teaching vocabulary, grammatical structures and the rules of writing poems and epistles.

Some of the Ovidian texts were also sufficiently stimulating to capture the imagination of the students. They enjoyed not only the rich narrative style and the vivid characters of the *Metamorphoses* but also the exciting, lascivious *Ars amatoria* and *Remedia amoris*. In my paper,

focusing specifically on eighteenth- and nineteenth-century Hungarian readers, I demonstrate how they used Ovidian texts after leaving school. By looking closely some passages from literary works, diaries and letters, I will argue that Ovid was not only their teacher in language and literature but he also gave them lessons in life and particularly in love. Collecting the data regarding printed editions, manuscript tradition and translations of the Ovidian corpus, I explore the less known, ambivalent cases of the history of the Roman poet's reception.

*

Pap Levente (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Humántudományok Tanszék, Csíkszereda)

Ovidius a 18. századi erdélyi történetírásban

Az Erdélyi Fejedelemség fokozatos betagozódása a Habsburg Birodalomban a katolikus restaurációnak is nagy lendületet adott. A korábban hátrányos helyzetben lévő római katolikus egyház egyre nagyobb teret kap. Ez a folyamat ugyanakkor közvetlenül, vagy közvetetten újból rámutatott a történetírás fontosságára. Nem csoda, hogy a magyar tudományos történetírás kezdetei is ekkorra tehetőek. A 18. században egyre több képzett pap és szerzetesek tevékenykedik, akik nem csak a lelkek gondozásában, hanem a történetírásban is jeleskednek. Erdély és Székelyföld történetét is egyre többen írják meg önállóan vagy más régiók, tartományok történetének részeként. Három szerző (Bzenszky, Lakatos, Losteiner), latin nyelvű művében található Ovidius részletek és remineszcenciák kérdését tárgyalja előadásom.

Ovid in the 18th-Century Transylvanian Historiography

The gradual inclusion of the Principality of Transylvania into the Habsburg Empire gave a strong impetus for the restoration of Catholicism. The previously disadvantaged Roman Catholic Church started to gain more and more ground. At the same time this process highlighted, either directly or indirectly, the importance of historiography once again. No wonder that the beginnings of scientific Hungarian historiography date back to this period. In the 18th century there were more and more educated priests who excelled not only in the spiritual care of believers but also in history writing. More and more people started writing about the history of Transylvania and Szeklerland either separately or as part of the history of other regions or provinces. This presentation discusses Ovidian quotations and reminiscences in the works of three authors (Bzenszky, Lakatos, Losteiner) written in Latin.

*

Rédey János (ELTE BTK Reneszánsz tanulmányok mesterszakos hallgató)

Ovidius és Vergilius költészete Agyich István Saeculumában

Előadásomban Agyich István, 18. századi magyar költő latin nyelvű verseinek egyikével foglalkozom, amely röviden a *Saeculum* címet viseli (*Saeculum liberatae a tyrannide turcica civitatis Quinque-Ecclesiensis*). A Pécs városának török általi pusztulásáról majd újjászületéséről és a török kiűzésének századik évfordulójára írott költeményt a klasszikus hagyomány szempontjából vizsgálom meg. Azokat a kérdéseket igyekszem körüljárni, hogy ennek a hagyománynak milyen szerepet tulajdonít a költemény, hogyan idézi fel azt, és mit ért alatta. Ennek az összetett viszonyoknak megragadásához óhatatlanul szükséges a klasszikus hagyomány jelenlétét többféle módon is megvilágításba helyezni.

Először Agyich korabeli, illetve a jelen szakirodalmat érintő recepciójára térek ki. A közeli utókor írói életrajzainak, egyben Agyich kortársainak jellemzésein (főleg Horányi Elek, Aigl Pál, Brüstle

József) és a költő személyéhez való viszonyukon keresztül mutatom be az Agyichhoz mint szerzői névhez kapcsolódó saját jegyeket, mint például Agyich új Ovidiusként való aposztrofálása. Valamint Agyich így kibontakozó költői identitását is szemléltetem összefüggésben a *Saeculum* szövegében megjelenő, elsősorban Ovidius és Vergilius szövegek mentén felépülő költői modellel. Ezután érintem a mű cselekményét és annak műfaji kódjait. A szöveget a panegyricus, az eposz, az elégia és a bukolika műfajkritériumai mentén olvasva mutatok rá annak műfaji sokoldalúságára és irodalmi gazdagságára. Kifejtem azt is, hogy ehhez szorosan kapcsolódva hogyan jeleníti meg a *Saeculum* az írás és az emlékezés egymásból kölcsönösen részesülő folyamatát például a háborúban és tudományokban jártas magyarok motívuma vagy éppen az említett két költő alakja által. Végül az ovidiusi és vergiliusi életművek intertextuális vizsgálatára teszek kísérletet konkrét szöveghelyek összevetésével. E tekintetben az előadás körülményi pontja Ovidius és Vergilius költészete, mivel más római költők mellett a két aranykori szerző írásművészete és nyelvezte az, ami egyértelmű hatással van Agyichnak erre a költeményére.

The Poetry of Ovid and Vergil in István Agyich's Saeculum

The present paper discusses one of the poems of István Agyich a remarkable but regrettably neglected Hungarian poet from the eighteenth century who wrote his verses in Latin. This piece of poetry in brief is called *Saeculum* (*Saeculum liberatae a tyrannide turcica civitatis Quinque-Ecclesiensis*). It contains an eloquent account on the devastation of Pécs (*civitatis Quinque-Ecclesiensis*) by the Ottomans and then on the revival of the city. In addition to that, it is a memorial on the matter of the hundredth anniversary of the expulsion of the Ottomans from Hungary (1786). In presenting the poem I am going to concentrate on the matter of the classical tradition: I attempt to give an answer for questions such as how this verse credits the Greco-Roman antiquity, how recalls it and how understands it. Therefore I will approach the presence of this tradition in various ways.

First, I describe the contemporary and the present reception of Agyich mainly because his name as a Hungarian poet or a humanist is barely known even among Hungarian scholars. However, analyzing some biographers' and his contemporaries' accounts on Agyich such as Elek Horányi's, Pál Aigl's, József Brüsztle's I bring forward the characteristics attached to his name as an author (for instance his apostrophe as the new Ovid) and present his poetical identity according to the poetic model coordinated by the *Saeculum* and the incorporated Ovidian and Vergilian texts. Second, I refer to the plot and the genre of the *Saeculum*. The poem mixes aspects of various genres such as the epic, the elegy, the bucolic and the panegyric. Considering this functional multiplicity I explain how the *Saeculum* shapes the mutual process of writing and remembrance by stressing the concept that the Hungarians are experienced in the same and highly advanced way in war and different arts like art of war or after all poesy. Furthermore, I give some examples of the ways the poem accomplishes this process by pointing at Ovid and Vergil as its most profound textual sources. Finally, I enumerate some places of the *Saeculum* where Ovid's and Vergil's oeuvre are textually evoked. Regarding this point of the paper I focus on these two golden age poets since besides other Roman poets Ovid and Vergil clearly influenced Agyich's *Saeculum*.

*

Simon Lajos Zoltán (ELTE BTK Latin Tanszék)

„Hunnos accedite campos”: Lateinische Bukolik im 18. Jahrhundert in Ungarn

Die Geschichte der lateinischen Bukolik in Ungarn stellt einen wenig erforschten Forschungsbereich dar. Im Vortrag werden die antiken Vorbilder in den Eklogen dreier Auctoren untersucht: in den anlässlich der Krönung Maria Theresias verfassten Gedichten (*Otia poetica*, 1744) des Dominikaners Pius Füsi (1703–1765), in der monumentalen Komposition *Drama*

officioso-bucolicum (1774) des Franziskaners Jeromos Angster (1739–1781) und schließlich in der Sammlung des Fünfkirchner Domherrn István Agyich (1730–1790), bestehend aus sechs Eklogen (*Bucolicon*, 1781). Auf Grund der Aufdeckung der Allusionen sollen vorrangig die prägende Wirkung antiker und neulateinischer Auctoren neben Vergil erfasst werden, sowie ihr Beitrag zur Schaffung dieser drei, die Rahmen der Gelegenheitsdichtung und der schematischen Vergil-Imitation überschreitenden, grundsätzlich unterschiedlichen Spielarten der Bukolik.

*

Szörényi László (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet)

Arany János és Vergilius

Arról, hogy milyen mély benyomást gyakorolt Arany Jánosra az *Aeneis*, leginkább a Remete József fordításáról írott kritikájából tudjuk. Legújabbán az is kiderült, hogy Arany figyelemmel kísérte a kortárs német *Aeneis*-fordításokat is. Saját ifjúkori fordítását a többi latin és magyar juvenáliával együtt sajnálatos módon tűzre vetette. Az előadásban azt mutatom be, hogy Arany nem olyan direkt módon kötődik Homéroszhoz, amint azt Csengery János és mások feltételezték, hanem sok szempontból Vergiliuson keresztül. E hatás nem csupán a travesztiában (*Az elveszett alkotmány*) érhető tetten, hanem a *Toldi*-trológiában is. A trológia darabjai közül a *Toldi szerelme* az, amely a maga kétszer hat énekes tagolásával a legrafináltabb módon, a Jacobson, Bahtyin és Ezio Raimondi által leírt utalásrendszerek együttes alkalmazásával idézi fel Vergiliust, avagy teremt meg a tőle való, de pontosan őtől távolodva lemérhető távolságot.

János Arany and Virgil

The epic poetry of János Arany was deeply influenced by the *Aeneid*, as it is shown by his review on the translation of József Remete. Recent study demonstrates that German translations of the Virgilian work received attention from the Hungarian poet as well. At a young age he has made his own translation of the poem but he committed it to the flames along with other juvenile texts. In my paper I argue that despite as it was supposed by János Csengery and other scholars, Arany is not connected to Homer in a very direct way but mostly via Virgil. The traces of Virgilian influence can be found not only in the travesty (*Az elveszett alkotmány*; *The Lost Constitution*) but in the *Toldi*-trilogy as well. One of its part the *Toldi szerelme* (*Toldi's Love*) is divided into twelve books in two halves. Operating a particular reference system described by Jacobson, Bahtin and Ezio Raimondi, the author of this epic poem invokes Virgil with the creation of a distant position measurable by the distance itself.

*

Tóth Sándor Attila (Eötvös József Főiskola, Neveléstudományi Kar)

A horatiusi óda a hadi és politikai események megörökítésének szolgálatában: Vályi Nagy Ferenc Carmina Latina (1820) c. kötete és a horatianizmus

Ismert, hogy Magyarországon igen régre nyúlik vissza Horatius recepciója, mégis a 17. században kibontakozó Horatius-imitáció hatása itt alig mérhető. Nem úgy a 18. századnak főként az utolsó harmadában, mind pedig a 19. századelső felében, ahol mind a latinitást követő költői gyakorlatban, mint pedig a magyar nyelvű poézisben igen nagy szerep jut a horatiusi formáknak és Horatius eszmeisége (életelvei, politikai nézetei stb.) követésének (*horatianizmus*). Ennek feltérképezésére már tettünk kísérletet.

A 18. század végén a magyar nyelvű irodalom előretörésével a költészettörténet egyaránt számolhat Horatius imitációjának a latin és magyar nyelvű költészetben való határozott

megjelenésével, különösen a század vége felé s a 19. század elején a költők latinul és magyarul való megszólalásával, vagyis a két nyelv használatával, amely érdekességeket és furcsaságokat is rejt (pl. a latin versnek a költő általi magyarítását stb.).

Tudjuk, hogy a jezsuita és a piarista latin költői gyakorlat mellett a jobbára a magyar nyelvet használó protestáns (református) oktatásban és költői gyakorlatban is jelen van a latinitás és Horatius követése. Ebből a szempontból is érdekes életmű Vályi Nagy Ferencé (1765–1820), akinek magyar nyelvű Horatius-imitációs kötete, az *Ódák Horatz mértékeinn* (1807) az RMKT 18. századi III. kötetében meg is jelent (Balassi, Bp., 1999).

Vályi Nagy azonban latinul is követte Horatiust, ezeket a költeményeket a posztumuszként megjelent *Carmina Latina* (Sárospatak 1820) című kötete tartalmazza. Ennek néhány ódájával kívánunk foglalkozni előadásunkban az újraértékelendő (s újrafogalmazandó) *horatianizmus* fogalma segítségével. Ennek egyik fontos, a magyar nyelvű költészetben is elterjedt témája ugyanis a horatiusi költészetben az Augustust megszólító (vagy hozzá írott) *carmeneknek* a hadi és politikai eseményre tett reflexiói s azok ábrázolásai.

The Horation Ode for the Documentation of Military and Political Events: Ferenc Vályi Nagy's Carmina Latina (1820)

It is well-known that Horatius' reception has a long history, yet the effect of Horatius-imitation evolving in the 17th century is hardly measurable in Hungary. However in the end of the 18th and in the first half of the 19th century (and after that) the Horatius-forms and the idealism of Horatius had a huge role in the Latin and Hungarian poetic practice.

We know that beside the Jesuit and Pious Latin poetic practice the follow of Horatius and Latinity also appears in the Protestant (reformed) education and poetic practice which mostly applies the Hungarian language. The work of Ferenc Vályi Nagy (1765–1820) is interesting from this aspect either.

Vályi Nagy followed Horatius not only in Hungarian but in Latin as well, his posthumous volume *Carmina Latina* (Sárospatak, 1820) contains these poems. In our paper we would like to analyse some of these odes invoking the concept of Horatianism which re-interpretation is highly needed.

*

Vaderna Gábor (ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, XVIII–XIX. Századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék)

Berzsenyi Dániel és Horatius

Az előadás azt a kérdést járja körül, hogy miképpen értelmezhető a Berzsenyi Dániel költészetében felismerhető számos Horatius-idézet. A Berzsenyi-irodalom az eddigiekben tengernyi szöveghelyet rekonstruált a Berzsenyi-versekből, ahol a magyar költő megidézi nagy elődjét, s az utánpótlás kérdése a Berzsenyi-értés egyik sarokpontjává vált. Erdélyi János például erőteljesen bírálta az eredetiséget nélkülöző poézist, míg Kerényi Károly kis könyvecskét szentelt a Horatius-allúziók méltatására. Én azt a kérdést szeretném felvetni, hogy a Berzsenyi-versekben tetten érhető nyilvánvaló és rejtettebb szövegutalások vajon milyen imitációs poétikához igazodtak. Ezek kulturális allúziók, kötelező körök csupán (ahogy Erdélyi gondolta), vagy van valamiféle köze a 19. század első felének Horatius-értelmezéseihez? Az intertextualitásnak ez a módja miképpen hívja párbeszédbe az antik előd szövegeit? Hiszen ne feledjük: Berzsenyi poétikája – amellet, hogy rendre megidézi Horatiust –, határozottan más lantot penget, mint elődje. A metaforikus építkezés disszeminációja, a kép és szöveg közötti elkülönöződés esztétikai problémája vajon milyen kapcsolatban áll az imitáció módjával?

Dániel Berzsenyi and Horace

Dániel Berzsenyi (1776–1836) was one of the most influential poets of early 19th century Hungary. His poems are often interpreted as products inspired by neo-classicism. Most of them contain allusions to other contemporary and classical masterpieces, first of all Friedrich Matthison, August Bürger, Friedrich Schiller, and Horace. Berzsenyi cited the latter so many times that in Hungarian literary criticism he gained the denomination the Hungarian Horace. He did not so much translate antique texts, rather used or rewrote them. What does this practice mean? Is Berzsenyi a servile follower? What does originality mean in this context? This lecture explores imitatio in Berzsenyi's poems.

*

Vámos Violetta (PPKE BTK, latin–magyar tanári mesterszak)

A Metamorphoses hatása Vörösmarty műveire

Vörösmarty Mihályt, a klasszikus műveltségű költőt mint a magyar romantika első jelentős szerzőjét tartjuk számon. Első költői korszakában azonban főként az antik szerzők művei voltak hatással művészetére. Hogyha csak a *Zalán futása* című eposzára gondolunk, a filológiai elemzések részletesen feltárják az eposzra hatással lévő antik szövegelméletek hálózatát. Homeros-, Vergilius-, Martialis-szövegek átvételét lehet megfigyelni az eposzon, amelyek több esetben esztétikailag is befolyásolják a szövegvilágot az antik szövegek és motívumaik beemelésével. Gere Zsolt tanulmányai óta számolhatunk Vörösmarty költészetében egy ún. őstörténeti mitológia tervével, amelyben a *Zalán futása* csak az egyik állomást jelenti, ezt a mitológiát kiegészíti a költő több nagyepikai műve is, pl. a *Rom*, a *Tündérvölgy*, a *Délsziget*, a *Széplak*, *Magyarvár* stb. című műve is. Szilasi László tanulmányában (*A fenséges problémái Vörösmarty Mihály Rom című kiséposzában*) kitér rá, miszerint a *Rom* című kiséposz felépítése a vergiliusi kerék modelljéhez igazodik.

OTDK-dolgozatom során a *Zalán futása* szövegében kutattam Ovidius *Metamorphoses* című művéből való szöveg- illetve motívumátvételeket, ezen belül is a Daphne-történet beemelését. Megfigyeléseim során arra jutottam, hogy Daphne karaktere befolyásolja Hajna karakterét, illetve Apollo a Délszaki tündérét. Ennek okát abban kereshetjük, hogy Vörösmarty diákkorának egyik leggyakrabban fordított szerzője Ovidius, akinek hatásával azonban sajnos egyelőre aránytalanul kevés tanulmány foglalkozik a Vörösmarty-szakirodalomban.

Ebből kiindulva véleményem szerint lehetséges volna további szövegátvételek feltárása az őstörténeti mitológiához kapcsolható szövegekben. További kutatásaimat ezért szeretném Ovidius költészetében a *Metamorphoses*-ra korlátozni, Vörösmarty műveiben azonban kiterjeszteni főként a nagyobb epikai művekre is.

The influence of the Metamorphoses on Vörösmarty's works

Mihály Vörösmarty's, one of the greatest Hungarian romantic poets, first significant period was influenced by the classical poetries' opuses. Previous philological researches demonstrated the influences of the famous antique poet's (Vergil, Ovid, Horace) on Vörösmarty's epic poems (for example *Zalán futása*, *Délsziget*, *Rom*, *Magyarvár*, etc.). According to my personal researches I suppose there had been a major effect of Ovid's poetry to Vörösmarty's epic poetry than the previous results presented it. I could find philological evidences that Daphne's story appeared in the *Zalán futása* (mostly as characters of Hajna and Délszaki tündér). According to Zsolt Gere's previous results there was a plan for the ancient Hungarian history in Vörösmarty's poetic comprehension, with mythological and historical moments. Like in Gere's monograph it was written there's a coherence between these opuses, and probably Daphne's story could have influence on Vörösmarty's other works too.

*

Pogány római költők szövegei egy katolikus egyetemi bibliotékában?

Vergilius-, Horatius- és Ovidius-kötetek az egri Főegyházmegyei Könyvtár régi állományában

A 18. század utolsó harmadában jött létre Egerben az egyetemnek álmodott Líceum és vele együtt az egyetemnek szánt könyvtár is. Az alapító püspök, gróf Eszterházy Károly (egri püspök: 1761–1799) a korabeli katolikus egyházfők esetében megszokottnál több szempontból összetettebb és különlegesebb könyvgyűjteményt hozott létre Egerben. A *Domus Universitatis*ba ugyanis olyan bibliotékát vásároltatott össze, amely messze túlmutatott egy általános katolikus gyűjteményen. A kötelezőnek számító katolikus munkákon kívül ugyanis – sok más érdekes nyomtatvány mellett – számos protestáns szerző művét és a kereszténység előtti alkotók szövegkiadásait is beszerezte. Ez pedig érdekes ellentétben áll a barokk könyvtártermet díszítő arcképcsarnokban kizárólag katolikus személyeket ábrázoló portrék tudatosan kialakított sorával. Miképpen élesen eltér a korabeli magyar főpapi könyvtárak hasonló ikonográfiai programjától is, hiszen Egeren kívül szinte minden más helyszínen felbukkannak a portrék között pogány és protestáns személyek képei is. Mi lehet ennek a jelenségnek az oka?

Az előadásban a felvetett kérdésre adandó válasz mellett megvizsgálom az egri Főegyházmegyei Könyvtár 1700 és 1850 közötti állományában a nevezett három római költő szövegeinek kiadásait, a bennfoglaló kötetek esetleges bejegyzéseit, a könyvek és szövegek használatára utaló sajátosságokat. Az így kapott adatok és összefüggések számos tanulsággal szolgálhatnak a korabeli Eger különféle szintű oktatási intézményeiben zajló latin nyelv és világirodalom tanításának gyakorlatával, a líceumi könyvgyűjtemény összetételével és a három római költő szövegeinek helyi ismertségével kapcsolatban. Adekvát eredmények alapján akár komparatív következtetések is levonhatók lesznek a korszak magyarországi irodalmára, illetve a Kárpát-medence egyéb püspöki könyvgyűjteményeire vonatkozóan, amelyek meghatározó szerepet játszottak a kora újkor végén élő Magyarország művelődéstörténetében.

Texte heidnischer römischer Autoren in einer katholischen Universitätsbibliothek?

Vergil-, Horaz- und Ovid-Texte im Altbestand der Erzdiözesenbibliothek zu Eger/Erlau

Im letzten Drittel des 18. Jahrhunderts entstand das als Universität vorgesehene Lyzeum und parallel dazu die geplante Universitätsbibliothek in Erlau. Der Gründerbischof Graf Károly Eszterházy (Bischof in Erlau: 1761–1799) rief eine komplexere und besondere Büchersammlung als die katholischen Kirchenhäupter seiner Zeit ins Leben. Im *Domus Universitatis* kam nämlich eine Bibliothek zustande, die weit über die allgemeinen Sammlungen der katholischen Kirche in Ungarn hinausging. Außer der als Pflichtlektüre geltenden katholischen Werken – neben viel anderen interessanten Drucken – ließ er nämlich auch die Werke zahlreicher Verfasser protestantischen Bekenntnisses und die Textausgaben von Autoren aus der Zeit vor der Geburt des Christentums anschaffen. All das steht im merkwürdigen Gegensatz zur bewusst ausgestalteten Reihe der ausschließlich katholische Persönlichkeiten darstellenden Abbildungen, die sich in der Porträtgalerie des barocken Bibliothekssaals befinden. Ferner unterscheidet sich die Bibliothek in vieler Hinsicht scharf von den Sammlungen und ikonographischen Programmen der zeitgenössischen hohen katholischen Geistlichkeit Ungarns. Was kann der Grund für dieses Phänomen sein?

Neben einer möglichen Antwort auf die aufgeworfene Frage werden die Ausgaben der Texte der drei genannten römischen Autoren im Bestand der Erzdiözesenbibliothek zu Erlau aus der Zeitspanne zwischen 1700 und 1850, die eventuellen Einträge der enthaltenden Werke bzw. die Besonderheiten der Bücher und Texte mit Bezug auf den Gebrauch untersucht. Aus den erschlossenen Angaben und Zusammenhängen mögen Folgerungen auf die Praxis des Unterrichts der lateinischen Sprache und der Weltliteratur in den unterschiedlichen

Schulinstitutionen Erlaus, auf die Zusammensetzung der Büchersammlung im Lyzeum und auf die lokale Verbreitung der Texte der drei römischen Autoren gezogen werden. Auf Grund adäquater Ergebnisse können später komparative Untersuchungen in puncto Literaturpraxis in Ungarn bzw. Bischofsbüchereien im Donau-Karpatenraum der Zeit, die in der Kulturgeschichte von Ungarn in der ausgehenden frühen Neuzeit eine bedeutende Rolle spielten, durchgezogen werden.